

Tégy engem, mint pecsétet, szívedre

Az öregasszony egész délután leste a rácsos fekete kaput; amelyen túl új házak épültek, és fiatal, reménykedő emberek raknak fészket. Ő is onnan túlról, a fényről jött a nyirkos falak közé, szállt le elevenen a dohos kriptába. Akkoriban már hónapok óta nem fizettek lakbért, fedél nélkül maradtak, hétszámra nem láttak meleg ételt. De nem tudta volna alamizsnáért kinyújtani a kezét: a nagy Thomas Cantor, Johann Sebastian Bach özvegye nem koldulhat. Nedves októberi éjszakák következtek; a mostohalánya, Katharina Dorothea végül is helyet könyörgött számára ebben a nyomorult piszkos házban.

Tudta, hogy a szegényház többi lakója nem rokonszenvez vele. Pedig türelmes és alázatos volt, csak a szavát nem lehetett hallani. A többi öregasszony trécselni szeretett, apró pletykák, torzsalkodások tették elviselhetőbbé unalmas napjaikat; Anna Magdalena Bachot gögösnek tartották, mert nem ült oda hozzájuk, hanem mindig magányba merevedve rágódott elmúlt élete emlékein. Kicsit eszelősnek is tartották, mert esténként, a sötétben sokszor dúdolt magában, és ilyenkor reggelenként vörösre dagadt szemmel ébredt.

Július vége felé járt. A nyári meleg megrekedt a szűk udvaron, de Anna Magdalena vastag kendőjében is fázott. A többiek már régen elfogyasztották az esti kulimászt, és a hálóteremben zsongták körül a szegényház legújabb lakóját, aki kártyából tudott jövődöntő mondani. Anna Magdalena félt a jövődöntőmondástól. Hátha fekete kártyát húz a számára? Hisz e kialvó életfáklyák mögött csakis minden jövő nélküli lét állhat már, de örök emberi gyöngeségükben még mindig pénzről álmodnak, jó híreket várnak.

Ám Anna Magdalena kizárólag a múlt felé fordítja fénytelen néző szemét, s nem tudja elhinni, hogy ezen a napon mindnyájan megfélemedtek róla. Váltig remélte, hogy a három öreglány közül valamelyik érte jön ma, július huszonnyolcadikán, és kivezeti a temetőbe, hogy tizedik halálévfordulóján megkereshesse jeltelen sírhalmát. Szakíthasson egy-két kakukkfüvet és zsályát, magával hozhassa ide, a nagy ürességbe, és éjszaka a nagy csöndben szívére szoríthassa a Sebastian porából fakadt igénytelen életet, mint ahogyan a kendője sarkába kötve őrizi utolsó megmaradt írásának tépett foszlányait is. A négyszögletes udvarra ráereszkedett már az esti homály, de Anna Magdalena nem mozdult a kapu mögül, meglapult a sötétben, mert tudta, hogy vacsora után a házon kívül tartózkodni szabályellenes cselekedet, amelyért szigorú megrovás jár. Hallotta, amikor a kulcs megkattant a zárban; most már talán egész éjjelre künnreked; a levegő lehül éjszakára, tüdőgyulladást is kaphat, mégsem zörgette meg az ajtót, hogy engedjék be, hanem szinte titkos örömmel simult a sötétbe, mint a csínytevő gyermek. Jó volt most magához ölelnie a csöndet, amelytől pedig oly gyakran félt. Ma sehogyan sem tudott volna odavegyülni a többi öregasszony közé.

Gög? ... Anna Magdalena száján keserű a mosoly: Isten látja a lelkét, hogy fiatal korában sem büszkélkedett, most lenne hát gögös, amikor éppen olyan szánalmas emberronccsá vált már ő is, mint ezek valamennyien? És mégis, hasonlónak tűnő nyomorúságuk ellenére is szánja, ám kicsit megveti is őket, mert világosan érzi, hogy mégiscsak gazdagabb náluk.

Ezek egytől egyig keserűek, irigyek, tökéletesen kiábrándultak. Mindegyik megjárta saját kálváriájának stációit, amíg a Haim Strasseig érkezett el. Ő is végigjárta a neki rendelt golgotát: tizenhárom gyermeket szült, és édes gyermekeként nevelt fel

négy mostohát. Sok kis koporsóra szórt hantot. Amelyik megmaradt, emberré cseperedett, például Friedemann-nak és Emmanuelnek fényes jövedelme van, saját édes vérének, Johann Christophnak szép háza Bückeburghban, ma már Heinrich és Christian is szépen keres – de neki, aki a szíve vérét adta volna értük, a szegényház meg-alázó kenyerét kell ennie... És a szerencsétlen három öreglány is éhesen kóborog a világban. Szegények, akik a szüleiken kívül soha senkitől sem kaptak, már nem is siratják elvesztett álmaikat, csak az fáj, hogy éhesek és kóbor kutyákként lesnek odavetett falatokra...

Az öregasszonynak a gyászleples udvaron nagyon megfájdult a szíve, amint a kifosztott három öreglányra gondolt, akik sohasem voltak boldogok. És Friedemannra, aki nem volt az édes fia, és mégis számtalan emlékezést zsendít meg benne már a neve is. Ó, mennyi bűnét leplezte Sebastian előtt!... Az urát akarta megkímélni a nagy csalódástól?... Nemcsak ezért; nagyon szerette Friedemannt, ezért vált hallgatag bűntársává. De mit is szeretett annyira benne?... Hisz amikor első ízben látta meg a kötheni udvaron, akkor is éles kövekkel hajigálta a megriadt csirkéket, és később is kacagott, ha valakit célba véve megsebezhetett. Még az édesanyja életében, az ágya mellett üldögélve, a meséivel ringatta őt minden este álomba. Néha szinte megjedt forró kis szájának tapadó csókjától, vékonyka karjainak szenvedélyes erejétől, de eszébe sem jutott még akkor, hogy ebben az aprócska fiúban az ébredő rossz ösztönök kezdik el gonosz boszorkánytáncukat. Örült a gyerek vonzódásának, és élete egyik legnagyobb fájdalma volt, amikor érezte, hogy a szeretete ellenséges gyűlöletté ecetesedik. Ekkor már züllött nők öleléseit vásárolta az apjától lopott pénzen, ám ő még mindig takargatta a bűneit, mert még mindig szerette, még mindig vágyott rá, hogy odabújjon a mellére, miként gyermekkorában... Ó, vágyik rá még most is!... Csak még egyszer, egyetlenegyszer toppanna elébe, elfelejtené minden hálátlanságát és kegyetlenségét!... Egyik után sem vágyik ennyire, az édesek, a saját testéből szakadtak után sem...

Egyformán felejtették el őt, valamennyien. Őt is, és a Johannis temető besüppedt jeltelen sírját is. Nincs egy szál virágjuk a halott, és egyetlen simogatásuk az élő számára... Télen schogyan sem fűtik ezt a sívár hodályt; Köthenben a forró kemény mellett melegedhetett, ha fázott. Megfáradt csontjait élesen nyomja meg a kemény lóca; valaha rugalmas ágyban nyújtózhatott éjszakánként... Az éhezést nem lehet megszokni, és azt sem, hogy még alamizsnának sem vet oda neki senki egyetlenegy jó szót... Már a három lány sem. Elég a saját kínjuk is, mást úgysem oszthatnának meg vele. Vajon kinek a penitenciájául jöttek a világra?...

Hogyan válhattak az egykori szerelmes vágyak torz megcsúfolásává?... Ó, mennyi reménységgel szülte meg őket, adta kicsike szájukba a vértadó, forró anyatejet, leste értelmük bontakozását, kicsiny ujaiknak játékos táncát a billentyűkön... A családi összetartozásnak mekkora erejét érezte összecsendülni a hangjukban, amint engedelmese fegyelmezettséggel figyelték atyjuk kezének intését, ritmust bólogató fejének bölcs irányítását... Mennyit adott ő is nekik! Mindig, örökké csak adott, és sose tett közöttük különbséget. Friedemannt és Emmanuelt talán a saját véreinel is jobban szerette; Barbara sem lehetett önzetlenebb nála...

Barbara, mindig Barbara... Furcsa, már fél lábbal a sírban is örökké ő jár az eszében, aki közel negyven esztendeje már, hogy elment. Mintha lenne még kettőjük között egy rendezetlen elszámolás, amelyről eddig mélyen hallgatott, önmagának sem vallotta be, de a nagy kétségek súlyával nyomta meg a lelkét.

És most, a sötét Haim Strassén könnyű lebegéssel közeledik hozzá Barbara, éppoly ifjú-törékenyen, mint amilyen negyven esztendő előtt volt. Akkor, húszesztendő fejével már öregnek látta, mert túl volt már a harmincon, de most, amikor már ránkossá aszalódott, szinte elvakítja Barbara diadalmas ifjúsága. Zöldesbarnás, nagyra

tárgult szemében azok a rejtett szomorúságok bujkálnak, amelyeket oly sokszor érzett meg, ahányszor csak a nyakába csimpaszkodott a kis Friedemann, és egyedül csak az ő szavára szelídült meg.

Az öregasszony lélegzete a torkába szorult, félelem szállta meg. Most már szeretett volna beszaladni a házba, a trécselő öregasszonyok közé, mert megrettent az imbolgova közeledő fehér árnytól, de a lába gyökeret vert. Megmerevedve figyelte, hogy Barbara ki sem nyitja a kaput, hanem testetlenül suhan rajta keresztül, és megáll közvetlenül előtte. Nincs szemrehányás, harag, de barátság sem átlátszó tekintetében. Komoly, egy kissé ünnepélyes, mint amikor csipkés nyakú fekete ruhájában a kötheni istentiszteleteken énekelt. Nem szól, csak vizsgálódva néz Anna Magdalenára, akiben régen eltemetett, tán eddig testet sem öltött gondolatokat ébreszt ez a néma tekintet. Mintha nedves nyúlóság rázna ki a testét; hideggé hűlt az este. Egyetlen mécses sem világít az udvaron, és a hold is csak most kél fel. Barbara a rá is várakozó sír enyészétét hozta el a ruhájában.

– Hidd el, igazán szerettem őket! – kezd rá, mintha vádbeszédre felelne. – Nemcsak azért, mert ő volt az apjuk . . . Jó, jó, nem tagadom, ezért is; persze, jó volt éreznem, hogy az ő gyerekei csüngnek rajtam . . . De esküszöm, csak részben, igerf, csak részben . . . Ne nézz rám ily vádlóan, mint aki belélát oda is, ahová én magamnak sem világítottam soha . . . Hát igen, ezért is, miért is tagadnám, ha úgyis tudod . . . És persze hogy ezért volt ez a kettő a legkedvesebb . . . Friedemann, az ő kedvence, reménységeink a tolvaja, gyilkosa, aki a jóságáért csak hálátlan közönnyel fizetett . . . Megcsúfolta, elárulta. Elhomályosult szemével titokban mégis az őt megtagadó legkedvesebbnek új, forradalmi tanokat dicsőítő zenéjét másolta . . . Ennyire szerette. Ezért szerettem hát én is, hogy ebben is egybeolvadjak vele . . .

Az első asszony összekulcsolta vékonyka ujjait, még mindig hallgatott. Anna Magdalena reszkető tenyerét iszonyodva tapasztotta a szemére.

– Azért jöttél, hogy leleplezzél? . . . Hát igen, távolról sem voltam oly türelmesen alázatos, mint amilyenek mutattam magamat. Nemcsak öregem, a nélkülözések és elhagyatottság napjaiban szenvedtem. Már akkor meggyötörtél a párolgó kávétól illatos, muzsikától zsongó családi légkör melegében. És az elmeneteled után is, folyton birkóznom kellett az emlékekkel. Fehébre akartam mosni, bodrosabbra vasalni a csipkéit náladnál . . . Több gyermeket szülni, nélkülözhetetlenebb munkatársává válni . . . Az egész napi kemény munka után holtfáradtan is órákig gyakoroltam, hogy képzetesebb muzsikussá váljak, mint te. A kottáit hajnalig másoltam, hogy érezze: önzetlenebb felesége vagyok . . . Hát jó, ha eljöttél, hogy az arcomba vágjad, nem tagadom le. Ezért, igen, ezért . . . Hogy minden erőmmel kikaparjam szívéből az emlékedet . . . Hogy ne lásson meg, ha esténként hazalátogatsz, nesztelen lépéseidet ne hallja meg, ne érezze meg nyaka köré fonódó karodat, ne emlékezzék mühlhauseni éveitekre . . . Ó, könnyű volt neked, aki az első, szent érzéseit arattad le, és elmentél fiatalon, még a nagy reménységek és csodavárások korában! . . . Nekem kellett megöregednem mellette, látnom, mint foszlanak szét az ábrándjai, homályosul szürkébe-feketébe szemének hályogától, süllyed egyre több kínba hétköznapijainak tömérdek szenvedése . . . Elégtételt akarsz kérni tőlem, Barbara? . . . Te, aki oly szelíd, finom és jóságos voltál? . . . Hát vidd, vidd magaddal mostani gyötrelmeimet, régi felriadásaimat . . . Mert már akkor is szenvedtem, amikor éjszakánként még hallgathattam lélegzetének egyenletes és boldog ritmusát . . . Mindenki a derűs családi életünket bámulta, és igazuk is volt: nem akadt Lipcsében nála jóságosabb, hűségesebb, tisztább férj, és én mégis szenvedtem . . . Irigyeltelek, Barbara, amiért időben mentél el . . .

Barbara tovább nézett rá figyelmesen, most már résztvevően. Még mindig hallgatott, de az öregasszony kérdések nélkül is ontotta magából szorongatott lelkének féltve elzárt vallomásait.

– Sajnálom, hogy megzavartam utolsó éveidet... Esküszöm, hogy az életedben még a kisujjamat sem érintette meg, soha egy összenézés, rám kúszó vágy... De tudom: mégis megzavart a belőlem áradó rajongás, a húszéves fiatalságom... Nem tehetek róla, Barbara, hogy szerettem: az első igazi férfi volt, akit ismertem... A többi csak pojáca, vagy közönséges hím. Isten felé néző hívő tekintete, a lelkéből áradó tiszta derű, a gyöngédsége, ahogyan az övéit a karjaiba zárta... Annyira vágytam rá, hogy engem is szeressen! Az apám férjhez akart adni, de én eszelős makacssággal húzódtam meg akár az árnyékodban... Jaj, ne mondd, fáj kimondva hallanom, de igazad van: jobban irigyeltelek, mint szerettelek. És amikor hirtelen halálloddal megüresedett a helyed, több volt bennem a diadalmas öröm, mint a fájdalom... Gondosan ápoltalak, nem mondhatod, hogy e téren mulasztást követtem volna el, de itt belül, titkon sarjadt bennem a reménység, hogy talán elmegy... Megsirtattalak, mert még magamnak is röstelltem volna bevallani, hogy végre ledőltek a korlátok, most már semmi sem állja az útját vágyaim teljesülésének... Most már szívós akarral várhattam ki a percet, amikor rájön: az elárvult otthonnak asszonyra van szüksége, és egyedül én vehetem át az öröködet, a magamhoz édesített gyerekek is engem követelnek. Azt hiszem, hogy győztem, mindent elértem, nem sejtettem, hogy te voltál a nyertes, akit fiatalon siratott meg, aki jobbik életének fényeit vitted magaddal a sírba... Ó, milyen féltékeny voltam rád, még a halálad után is! Átrendeztam a lakást, hogy ne legyen a kezed nyomára, örökön a hozzád fűződött barátságomra hivatkoztam, holott boldog lettem volna, ha valamiféle tökéletlenséged nyomára bukkannok, és rámutathatok a különbségre. De nem volt különbség, legfennebb a javadra, aki az első, a felejthetetlen voltál... Ó, Barbara, nehéz hártn volt ez, és alulmaradtam; egy morzsa szeretet sem maradt az egészből. Nem kapok az élettől már semmit, és már én sem adhatok. Nincs kinek. Gyermekeim vannak, de nem emlékszem az arcukra. Unokáim, de a bőrük bársonya helyett csak ürességet markol a kezem. Miért akartad mindezt tőlem hallani? Hisz te sohasem voltál bosszúálló és kicsinyes!

Mintha a részvét sugara hasított volna a sötétségbe. Anna Magdalena fölébe hajolt a láthatatlan kéznek, meggörnyedt válla zokogástól rázkódott. Az esti szél a Haim Strasse gesztenyefáinak koronáit borzolgatta, hús simítással szállt az öregasszony homlokára, és érintésétől még keserűbb könnyek patakzottak a szeméből. A sós áradat szinte fojtogatta, és felszakította belőle a legfájdalmasabb vallomást is.

– Kimondhatatlanul félek a haláltól. Csak vonszolom a gyötrelmes napokat, undorodom ennek a háznak áporodott, szellőzetlen szagától; csonttá aszott testem mégis borzong, ha az elmúlásra gondolok. Nem tudok hinni a feltámadásban... „Erős várunk nekünk az Isten!...” A kőszikla összeomlott, amióta építője elment. Az erőmet mind belőle merítettem, az ő rendíthetetlen hitéből. Orgonájának szárnyalásában fellegek zúgtak, csembalójának szívet nyugtató billentyűiben egy jobb élet derűje csilingelt, szférák távoli üzenetét hegedülte, és én elhittem, hogy nekem is van hitem; pedig csak kölcsön kaptam tőle. Mindent, mindent az ő lelkéből merítettem, az ő fényének voltam engedelmes árnyéka. Nélküle vak, süket és érzéketlen vagyok, csupán a testem nyomorúságait érzem, a megalázásaim égetnek, és nem tudok többé senkit sem szeretni, még a gyermekeimet sem, testemből szakadt véreimet, akik elhagytak, és tagadom jóságát a halhatatlannak is, aki így kanyarította félre az életemet... Együtt mindig dicsértük az Urat, de egyedül – nélküle – csak zúgolódn tudok, s örököké azt kérdezem: miért? Hát mondd, Barbara, nézz a lelkembe; ennyi rosszat érdemeltem azért, mert megirigyeltem akkor a boldogságodat?...

Barbara átlátszó arca mélységesen elszomorodott. Összekulcsolta az ujjait, és tekintetét az ég felé emelte. Anna Magdalena bámulva tapasztalhatta, hogy felfelé nézése mint bontja ki halhatatlannak érzett lelkét az ő testéből is, szólaltatja meg muzsikus lelkének elfelejtett, legszebb dallamát: Sebastian mesterművének g-moll

áriáját, az Agnus Dei-t, megváltottság érzésétől áthatott szívének legelragadóbb zenei sugallatát. És most már tudta, hogy Barbara nem számon kérni jött tőle Sebastiant; ellenkezőleg, biztató üzenetet hozott a behorpadt, megdőlt sírhant alól. Egyetlen szál kakukkfüvet, igénytelen zsályát, amelyből azonban ígéret sarjad, a porrá vált testből fakadó élet új születésének ígérete. Hitlenné és sekélyessé hervadt lelkét boldog izgalom szállotta meg. Elfelejtette, hogy a Haim Strasse-i börtön szűk udvara határolja körül, lecsukott szemei előtt a lipcsei Tamás-templom ablakainak fényáradata vibrált, körülzúgta a fenséges hálahimnusz: „Hálát adunk Néked, köszönetet mondunk Néked, és hirdetjük csodáidat . . .”

Leroskadt a csupasz földre, és nem érezte már öreg testének fájdalmait, lelkének zsémbes elégedetlenségeit. Megszáradt lelke mohón szívta magába a régen elfelejtett hangok felemelő ígérését. Látta Sebastian határozott ujjainak mozgását a megvonazott kottapapíron, és talán most érezte első ízben a lelkiismeret-furdalás legcsekélyebb árnyalata nélkül erős karjának biztonságot adó ölelését, újból meggyorsult ütemben dobbanó szívének megnyugtatóan visszafelelő ritmusát.

Az utca felől lengedező szellő édes illatát árasztotta feléje. Leszorított szemhéja alól előcsorranó könnyei már nem fájtak, a félelme is szertefoszlott, akárcsak Barbara karcsú árnya. Lehet, hogy ott sem volt, csak a lelkiismerete hívta jelenésre az emléket, mert tartozott még ezzel a vallomással neki, meg önmagának. De nem bosszút hozott, hanem üzenetet: Sebastian hívását és el nem múlt kézszorítását. Tudomására akarta hozni, hogy megfáradt életét nem nyomja már sokáig a benti kemény lóca, nemsokára elindulhat utánuk oda, ahol nincs féltékenység, irigység, hiabavaló iparkodások, árulás és hálátlanság. Szívére szorította a kezét, mint aki alig bírja magában tartani a nagy titkot, amelyről most megbizonyosodott. Mélyeket lélegzett, tele szájjal szívta tüdejére az esti illatot, a bizonyosságot, az oly régóta vágyott nagy feloldódást. Olyan szédületet érzett, mint tizennyolc éves korában a kötheni Bach udvaron, amikor első ízben muzsikált Sebastiannal, és simult lelkével az ő felfelé iparkodó halhatatlan lelkéhez.

Boldog szédületét megzavarta az ajtó nyitása, a szemébe világító lámpás és az udvar csöndjét felverő rezes hang:

– Hol a csudába csatangol künn, Bachné asszonyság? Már mindenfelé kerestük, tán csak nem lett holdkórossá?

Valóban, úgy támolygott befelé, mintha azzá vált volna. Az esti szellő illata után szinte fullasztotta a sivár hálóterem szellőzetlen büze. Leroskadt piszkos szalmazsákjára, és arcára húzta rongyos takaróját.

A mellette fekvő Hoserné összesűgött a szomszédjával, az új lakóval, aki felőrával korábban Anna Magdalena Bach halálát jósolta a kártyájából.

– No, ezt nem volt túl nehéz megjósolni! Csak rá kell nézni, és láthatja akárki, hogy már csak hálni jár belé a lélek!

Am Anna Magdalena nem hallotta a szavát. De ha hallja, akkor sem félt volna már a fekete kártyától. Nyomorúságos esztendő után ismét úgy aludt el kemény párnáján, mint a gyermek, akinek őrzik az álmát. Süllyedő öntudattal hallgatta az újból melléje szálló sziv álmat kísérő ritmusát: otthon volt ismét, puha ágyban pihentette elfáradt tagjait, az Isten dicsőségére épült katedrális védelmet adó falainak oltalmában. Fogatlan szája hosszú évek után ismét megnyugodva morzsolta a most már véglegesen megértett evangéliumi tanítást: „A hajót elborítják vala a hullámok, és az ő tanítványai hozzámenvén, mondták: Uram, ments meg minket, mert elveszünk. És mondá nekik: Mit féltetek, óh kicsinyhitűek? Ekkor felkelvén, megdorgálá a szeleket és a tengert, és lön nagy csendesség . . .”